

IJsselmeer

najaar 2015

BERICHTEN

Nieuws en informatie over de bescherming van IJsselmeer en Markermeer

André Kuipers:
Astronaut op
de Zuyderzeedijk

Toerisme natuurlijk

Een doorlaatbare
Houtribdijk is mogelijk

Ledenraadpleging over de financiële toekomst van de IJsselmeervereniging

Colofon

IJsselmeervereniging

Opgericht in maart 1972

Postadres, ledenadministratie en website:
Huizingastraat 4,
2313 PW Leiden

Telefoon: 071-5144378
Email: info@ijsselmeervereniging.nl
Website: www.ijselmeervereniging.nl

Lidmaatschap:
Het lidmaatschap kost €25,- en gaat u
aan voor 1 jaar en opzeggen kan alléén
schriftelijk uiterlijk 1 maand voor het
einde van het kalenderjaar.

Kamer van Koophandel: 40624019
rekeningnummer bij de iban:
NL57RABO0138365164
De IJsselmeervereniging is door
de belastingdienst erkend als Algemeen
Nut Beogende Instelling (ANBI-status)

Nummer 2015/2
ISSN: 1571-9448

Redactie:
Frans de Nooy, Angèle Steentjes,
Barbara van Beijma, Jeroen Determan,
Sipke Baarsma en Kees Schouten (hoofd-
redacteur)

Eindredactie: Angèle Steentjes en
Jan Verberne

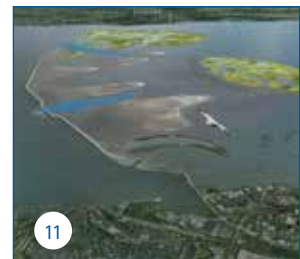
Foto's en afbeeldingen van:
Jeroen Determan, SB@cetera, HHNK,
Freya Elders, Noord-Hollands Archief,
Anneke Schouten en Gemeente Almere.

Productie:
Twin Media B.V., Culemborg

Verder werkten mee: Auke Wouda, Jos
Teeuwisse, Stichting Het Blauwe Hart,
Matthijs Kok, Roel Posthoorn, Vogel-
bescherming Nederland, André Kuipers,
Hester Faber, Renie Hylkema en Marten
Bierman.

Inhoud

Voorwoord; Jos Teeuwisse voorzitter	3
Actuele ontwikkelingen	4
Boekbesprekingen: "de Kleuren van het Wad" en "Weerwater"	5
André Kuipers: astronaut op de Zuyderzeedijk	7
Het Plan van Jan: haalbaarheid van een open Houtribdijk	11
Open of doorlaatbare dijken zijn voor de veiligheid geen probleem; interview met Matthijs Kok, hoogleraar waterveiligheid aan de TU Delft.	16
Nederland ligt aan het zoetwaterinflux van het IJsselmeer: interview met Roel Posthoorn van Natuurmonumenten en geestelijk vader van de Markerwadden	18
Vogels kijken rond het IJsselmeer Markermeerdijken versterken en pompen? Interview met Hester Faber en Renie Hylkema van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.	20
Toerisme Natuurlijk! Column van Marten Bierman	22
	26

Van de redactie

Het is al weer september als u deze IJsselmeerberichten ontvangt. Voor en tijdens de vakantieperiode is door het bestuur van onze vereniging hard nagedacht over de financiële toekomst, want het aantal leden krimpt en daarmee het budget. Er moet worden gekozen waar we onze uitgaven kunnen verminderen:

- bij onze spreekbuis: IJsselmeerberichten, publicaties, de website en overige communicatie met de wereld, of
- bij onze bijdrage aan Stichting Het Blauwe Hart.

Wij van de redactie weten het antwoord wel: als de buitenwereld niet meer van ons verneemt, bestaan we niet meer en is het einde van onze roemruchte club snel in zicht. Het bestuur wil graag weten hoe u erover denkt omdat de gevolgen van beide keuzen verstrekend kunnen zijn. Daarom bijgaand een brief met "ledenraadpleging". U kunt een strookje invullen en opsturen of via de website uw mening bekendmaken. Wij hopen op uw reactie in groten getale!

Kees Schouten

Voorwoord

In ons dichtbevolkte land en onze hoog dynamische samenleving is het begrijpelijk dat er voor ieder stukje grond/water altijd weer nieuwe plannen worden gemaakt. Dat is voor het natte hart van Nederland niet anders. Tal van overheden, organisaties en bedrijven ontwikkelen plannen die vanuit hun optiek gezien een waarde kunnen toevoegen aan het IJsselmeergebied of aan hun eigen legitieme belangen. Die initiatieven waren er in het verleden al en zullen er ook in de toekomst zijn. Een organisatie als de IJsselmeervereniging ontleent haar bestaansrecht aan het feit dat zij steeds weer beoordeelt of dergelijke plannen de grote waarde die het IJsselmeergebied heeft voor economie, ecologie, cultuurhistorie en beleving versterkt dan wel verzwakt.

Ook in deze tijd bestaan er tal van hele en halve plannen die, als ze worden uitgevoerd, van grote invloed zijn op de kwaliteiten van het gebied. Wat ontbreekt is een integraal afwegingskader waaraan plannen in een vroeg stadium worden getoetst op hun effecten op de kwaliteiten van het gebied. Ook ontbreekt het aan een autoriteit die zich verantwoordelijk voelt voor het gebied als geheel. De bestaande versnipperde verantwoordelijkheid heeft tot gevolg dat tal van conflicterende ideeën worden uitgewerkt en zelfs tot uitvoering worden gebracht. Binnen het bestuur van de IJsselmeervereniging is al vaker aan de orde geweest dat er helaas geen breed gedragen integrale visie op het IJsselmeergebied bestaat. In het verleden (1999, 2002, 2008) zijn er door de rijksoverheid meerdere visies voor het IJsselmeergebied opgesteld, maar die zijn niet verder gekomen dan het planstadium.

Vanuit het bestuur van de IJsselmeervereniging is daarom het plan geopperd om een kort onderzoek in te stellen naar de wenselijkheid van zo'n integrale visie. Dit onderzoek is in de afgelopen maanden uitgevoerd in de vorm van gesprekken met tien personen die het IJsselmeergebied vanuit hun professie goed kennen en er ook verantwoordelijkheid voor dragen. De centrale vraag in deze consultatieronde was: is een integrale toekomstvisie voor het IJsselmeergebied gewenst en kansrijk?

De belangrijkste conclusie uit onze gesprekkenreeks is dat dankzij het commitment dat is ontstaan door het Deltaprogramma IJsselmeergebied, overheden en maatschappelijke organisaties bereid zijn om de ontstane samenwerking voort te zetten en uit te breiden. Er blijken op dit moment al vanuit verschillende instanties initiatieven te zijn genomen die kunnen bijdragen aan de noodzaak om zaken op elkaar af te stemmen. Andere conclusies zijn: een top-down visie past niet meer in deze tijd, eerder wordt 'learning by doing' gepropageerd; probeer dingen uit en bouw voort op de opgedane ervaringen. Volgens de meeste geïnterviewde personen zou het ministerie van Infrastructuur en Milieu de rol van regisseur moeten spelen, vooral ook omdat er zo veel andere overheden bij het gebied zijn betrokken en Rijkswaterstaat eigenaar is van het gebied. Maatschappelijke organisaties en overheden moeten met elkaar hard werken aan maatschappelijk draagvlak voor het IJsselmeergebied, want daar valt nog een wereld te winnen.

Door enkele geïnterviewden werd opgemerkt dat zij door het gevoerde gesprek zich ook bewust waren geworden van de noodzaak om meer samenhang te brengen in beleid en initiatieven met betrekking tot het IJsselmeergebied. Het slotdocument is aangeboden aan het bestuur van de Stichting Het Blauwe Hart met het verzoek om voort te bouwen op de resultaten van ons onderzoek.

Jos Teeuwisse, voorzitter

Actuele ontwikkelingen

Slim schenken en automatische incasso

Op de laatste algemene ledenvergadering is het al aangekondigd: De IJsselmeervereniging gaat het mogelijk maken om uzelf of de IJsselmeervereniging een voordeeltje te geven. Het is mogelijk om de IJsselmeervereniging te steunen via een periodieke schenking. Met een periodieke schenking kunt u uw bijdrage aan de IJsselmeervereniging, erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), altijd aftrekken van uw belastbaar inkomen. Voorwaarde is wel dat u zich voor minimaal 5 jaar verbindt aan het geven van een vast bedrag. Een periodieke schenking kan sinds 1 januari 2014 zonder tussenkomst van een notaris worden vastgelegd. Daarmee is periodiek schenken dus nog voordeliger geworden.

Vanaf volgend jaar zal het ook mogelijk zijn om de contributie of donatie voor de IJsselmeervereniging te betalen via automatische incasso. Dat bespaart de IJsselmeervereniging kosten en moeite en u vergeet nooit meer om uw contributie of donatie op tijd te betalen.

Eind dit jaar zullen alle leden per brief benaderd worden voor die mogelijkheid om slim te schenken en automatische incasso.

Het minimumbedrag van de contributie is door de algemene ledenvergadering met ingang van 2016 vastgesteld op € 25,-.

100 jaar droge voeten: Mijn kijk op de dijk

Fotowedstrijd: Laat je inspireren door ons Blauwe Hart

In 2016 vieren we dat we honderd jaar droge voeten hebben achter de dijken van het IJsselmeer en het Markermeer, de vroegere Zuiderzee. Samenwerkingsverband Het Blauwe Hart organiseert daarom een bijzondere fotowedstrijd rondom die zo oer-Hollandse dijk. Het thema is: '100 jaar droge voeten: Mijn kijk op de dijk'. We nodigen iedereen uit om met een foto en een originele toelichting zijn of haar visie te verbeelden op het leven voor, op of achter de dijk.

Watersnood

In de nacht van 13 op 14 januari 1916 voltrok zich in Nederland een watersnood rond de Zuiderzee. In Noord-Holland vielen 19 doden, van wie de meeste op Marken. Op

zee kwamen nog eens 32 mensen om. Deze ramp vormde de aanzet tot de Zuiderzeewerken, waarvan de Afsluitdijk het bekendste project is. Een eeuw later vieren we dat er sindsdien geen watersnood meer is geweest.

Doe mee en steun Het Blauwe Hart

Welke kijk heb jij op de dijk? Stuur je foto in en steun daarmee Het Blauwe Hart in ons werk om het IJsselmeergebied mooi en open te houden. De foto's zullen gebruikt worden in een speciale tentoonstelling over honderd jaar droge voeten en in de verschillende communicatiemiddelen zoals onze website en nieuwsbrief.

Prijzen

Er zijn twee prijzen: de publieksprijs en de prijs van onze vakjury. De winnaar van de publieksprijs

*Na de doorbraak, omgeving Amsterdam.
Bron: Noord-Hollands Archief*

mag mee op een landschapsexcurisie van It Fryske Gea. De winnaar van de vakjuryprijs mag op excursie naar het vogeleiland De Kreupel (voor de kust van Medemblik).

Inzendtermijn

Je kunt meedoen tot en met 15 september 2015.

De winnaars ontvangen van ons persoonlijk bericht, uiterlijk drie

weken na het sluiten van de fotowedstrijd.

Meedoen aan de fotowedstrijd?

Wil je ook meedoen? Stuur dan je mooiste digitale foto naar fotowedstrijd@hetblauwehart.org.

Vermeld hierbij je naam, telefoonnummer, e-mailadres, de plaats en datum waarop de foto gemaakt is. Omschrijf ook in maximaal 200

woorden wat deze foto voor jou zo bijzonder maakt. Iedere inzender van de fotowedstrijd verklaart akkoord te zijn met onze voorwaarden.

Voorwaarden fotowedstrijd

De voorwaarden van de fotowedstrijd zijn te vinden op www.hetblauwehart.org.

De kleuren van het wad: een dikke aanrader!

In boeken over het Waddengebied staat veelal – en terecht – de natuur centraal. Kester Freriks richt zich in zijn boek *De kleuren van het Wad* op een ander maar zeker zo belangrijk onderwerp: de strijd om al dat natuurschoon te kunnen behouden. Het resultaat is een boek dat in aangename stijl met verrassende anekdotes, interessante interviews uiteenlopend van Oerol, gaswinning en rijke dijken.

Tekst en foto's Jeroen Determan

Niet wéér een Waddenboek over de natuur, maar een geschiedenis van de 'Strijd om de Waddenzee'. Waterbouwkundigen, overheid, eilandbewoners en milieugroepen hebben allemaal eigen plannen bedacht – en nergens is de nationale strijd tussen natuur en economie zo langdurig en hartstochtelijk gestreden als rondom de Wadden. Eerst actiegroepen versus overheid, later in polderoverleg. Bestuurlijk is het Wad een doolhof: ministerie, Rijkswaterstaat, provincies, Natuurmonumenten, Wereld Natuurfonds en gemeentelijke overheden trekken allemaal aan hun eigen touwtje. Dit boek verhaalt met liefde en humor over de geschiedenis van het touwtrekken. Het begon met een zestienjarige scholier, die begreep dat er plannen lagen om eilanden

vast te maken aan het vasteland. Op zijn vaders schrijfmachine schreef hij een ingezonden stuk en stuurde dat naar een aantal kranten. Zijn initiatief veroorzaakte een hele beweging. Dat was in 1965. Kroon op het werk kwam in 2009: de Wadden worden Unesco Wereld Erfgoed. Het verhaal van *De kleuren van het Wad* beschrijft deze recente geschiedenis, naar aanleiding van het vijftigjarig bestaan van de Waddenvereniging.

Oerol en gaswinning

Het boek leest als een trein en staat vol verrassende anekdotes. De schrijver laat veel anderen aan het woord – houdt een lang interview zelfs wadlopend. Van alles komt ter sprake: klimaatverandering, wadlopen, Oerol, toerisme, gaswin-

ning, de Japanse oester, 'rijke' dijken. Aan het woord komen natuurbeschermers, onderzoekers, biologen en vele andere betrokkenen. Geen doorbladerboek – echt lezen!

Kester Freriks, Djakarta 1954. Studeerde Nederlands aan de UvA. Romans en poëzie. Kreeg Van der Hoogt-prijs in 1982 voor Hölderlins toren. Schreef 'Vogels kijken' in NRC Handelsblad, een wekelijks leespleziertje met gekke wetenswaardigheden over gedrag, uiterlijk of naam van vogels.

De kleuren van het wad –
Kester Freriks
ISBN 97890 2325 3990
€ 24,95

Alleen Almere overleeft in *Weerwater*

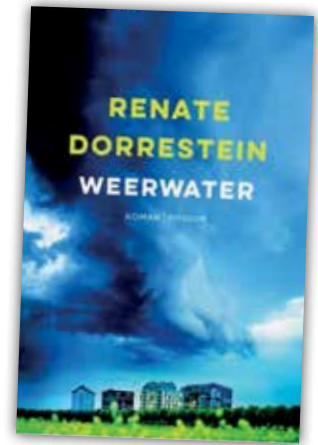
Regelmatig nodigt Almere een gastschrijver uit om enige tijd in de stad te verblijven en iets te schrijven voor 'De Almere Verhalen'. Dit jaar is het Redmond O'Hanlon en in 2013-2014 was het Renate Dorrestein. Zij schreef *Weerwater*, waarin de wereld vergaat en alleen Almere, de jongste stad van Nederland, overleeft.

In eerste instantie zette de titel mij op het verkeerde been. Ik dacht dat Almere misschien 'weer water' zou worden. Waarschijnlijk heb ik mij iets te lang met de IJsselmeervereniging beziggehouden. Overigens bleek na het checken van wikipedia de gedachte toch niet zo gek. *Weerwater* is een meertje in Almere Stad, ontstaan door zandafgravingen voor Almere Haven. Hier ontstond nieuw water, vandaar de naam 'weer water'.

Overschot vrouwen

Voor Renate Dorrestein is *Weerwater* een belangrijk boek. Na een writers' block lukte het haar om in Almere uiteindelijk weer een boek te schrijven. In deze stad zonder historie kon Dorrestein haar eigen historische ballast achterlaten.

Weerwater is een verhaal met een bekend thema: de wereld vergaat, maar er is een groep mensen die overleeft – in dit geval Almere. Hoe ze overleven is het uitgangspunt van het verhaal. Veel mannen werkten buiten Almere ten tijde van de ramp en daarom is er een groot overschot aan vrouwen. Van de mannen die er zijn, zijn de meesten afkomstig uit de gevangenis. Door het creëren van families wordt geprobeerd structuur in de samenleving te krijgen en de vroegere gevangenen gevoel voor verantwoordelijkheid aan te leren. In het boek volg je diverse hoofdpersonen, die zich ieder op eigen manier weten te redden in deze nieuwe wereld. Een groot mysterie is waarom er geen kinderen worden geboren. Als er dan een baby over

het water aan komt dobberen, leidt dit tot een crisis.

Licht

Het IJsselmeer speelt amper een rol in dit boek, dat zich vooral richt op de relaties van de overlevenden in Almere. Wel roemt de verteller op een bepaald moment het licht waarvoor vroeger schilders naar de kusten van de toenmalige Zuiderzee kwamen. 'Zij (de gedetineerden) hadden geen weet van het licht dat dankzij de overvloedige aanwezigheid van water helder en klaar was, van de hoge, ruime luchten.' Er is lof voor Almere in *Weerwater*: een stad die 'zelf is bedacht en eigenhandig uitgevoerd'. Het is een stad die vanaf de eerste dag in de overlevingsstand heeft gestaan en daarom bij een wereldwijde calamiteit de beste kanshebber was om te overleven. In *Omzien naar onze binnenzee* ziet Marten Bierman, oud-voorzitter van de IJsselmeervereniging, dit anders. Hij vindt dat Almere te weinig probeert op eigen benen te staan, maar zich met dure infrastructuur vastklampt aan Amsterdam.

Weerwater is natuurlijk fictie en feiten zijn bijzaak. Het is een prettig leesbaar boek met een dusdanig open einde dat Dorrestein, als zij het wil, het verhaal weer kan voortzetten.

Impressie van het *Weerwater* met toekomstige Floriade (land en tuinbouw tentoonstelling)

Angèle Steentjes

André Kuipers, astronaut op de Zuyderzeedijk

Begin 2015 verenigde een aantal bewonersgroepen van de dorpen langs de Markermeerdijk zich in de Zuyderzeedijk Alliantie. Doel is om gezamenlijk een kritische noot te kraken bij de grote renovatieplannen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Rijkswaterstaat voor de Markermeerdijk van Hoorn tot aan Durgerdam. Onder hen vele bekende Nederlanders, zoals Jort Kelder, Michiel Huisman, Katja Schuurman en André Kuipers, wetenschapper en ruimtereiziger. Wat beweegt Kuipers om zich in te zetten en zelfs actie te voeren voor het behoud van de historische Zuyderzeedijk? IJsselmeerberichten interviewde een astronaut op de Zuyderzeedijk.

Kees Schouten

FOTO: FREYA ELDERS

André Kuipers wil eerst even gezegd hebben dat actievoeren een groot woord is voor wat hij en de alliantiegenoten hebben ondernomen: 'Wij als bewoners van de dijk werden in onze beleving pas op het laatste moment geïnformeerd en de plannen voor de aanpak van de dijk leken al helemaal klaar. Er zijn verschillende groepjes van bewoners langs de dijk bij elkaar gebracht. Gezamenlijk vroegen wij ons af of het niet anders kan dan de plannen die er liggen en die een grote aantasting van het landschap inhouden. Dat hebben we grondig gedaan door verschillende wetenschappers hierbij in te schakelen. Wij zijn voor betere plannen die ook de veiligheid brengen die nodig is. Wij helpen dus Rijkswaterstaat en het Hoogheemraadschap om hun werk nog beter te doen.'

Het IJsselmeergebied, de vroegere Zuiderzee, was eertijds de poort naar de wereld. Heeft u als ruimte reiziger daar wat mee?

'Nee, dat ligt wat anders. Mijn vader en moeder hadden vroeger een huisje aan het Kinselmeer en elke zomer verbleven wij daar. Ik heb als kind heel veel genoten van de buitenlucht, de weidse natuur. Ik vind het hier prach-

tig. Ik heb altijd gezegd: als ik niet meer zoveel moet reizen, voor trainingen voor mijn ruimte reis, dan wil ik graag terug naar dit gebied. Stel je voor, er ligt daar al achthonderd jaar zo'n dijk en het is een monument van grote cultuur-historische waarde. Verder is het gehele gebied van Waterland heel fijn om te wonen.'

Wij hebben begrepen dat u als ruimtevaartdeskundige heeft gepleit voor een beter gebruik van satellietmetingen van de dijken?

'Ik heb met mijn achtergrond als ruimtevaarder een speciale uitzending gemaakt voor het NTR wetenschapsprogramma "De Kennis van Nu" over de nieuwe Sentinel-satellieten van het Europese Copernicus-programma. Deze nieuwe satellieten maken heel gedetailleerde metingen van het aardoppervlak mogelijk. Ook veel andere satellieten maken al vele jaren metingen van de dijken rondom het IJsselmeer. Daaruit komt naar voren dat de Markermeerdijk zeer stabiel is, op enkele oudere sluisjes of andere kunstwerken na. Dijken op veen – de ondergrond van een deel van de Markermeerdijk – zijn dus niet per definitie onveilig. Ze hebben al vele hoogwaterstanden goed doorstaan.'

Meten is weten: de kennis van nu

De rapportages van satellietmetingen van het bureau Hansje Brinker uit Delft geven de constante instabiliteit (verschuiven) en de instabiliteit weer als gevolg van een gebeurtenis van buitenaf, zoals extreem weer en hoge waterstand. Er is een constante meting mogelijk met terugblik in jaren, zodat een lange reeks gegevens beschikbaar komt. Er wordt ook gemeten hoe stabiel infrastructuur en de kunstwerken zijn, zoals sluizen. De vraag is dus of er conclusies mogelijk zijn voor de stabiliteit bij zogenaamde maatgevende omstandigheden. Daarnaast worden er andere soorten metingen gedaan, zoals vlakmeting en infrarood (voor de vochtigheid) met drones én metingen met sensoren die in de dijk zijn aangebracht voor het meten van vocht, beweging en stroming.

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier zegt daar al naar gekeken te hebben. Renie Hylkema van het HHNK stelt: 'We zijn op de hoogte van de satellietbeelden. Satellietbeelden zijn ook gebruikt bij Dijken op Veen. Satellietbeelden kunnen helaas niets zeggen over toekomstige situaties van maatgevende omstandigheden en hoe de dijken zich dan houden.' Wat vindt u hiervan?

'Satellietmetingen worden in opdracht van Rijkswaterstaat uitgevoerd naar de stabiliteit van vrijwel alle dijken in het IJsselmeergebied. Voor de renovatie van de Houtribdijk zijn de gedetailleerde metingen zelfs de basis voor het renovatieplan. De Houtribdijk wordt door Rijkswaterstaat als een primaire waterkering gezien die niet meer aan de normsterkte voldoet

en dus is “afgekeurd”. De Markermeerdijk (voormalige “Zuyderzeedijk”) heeft precies dezelfde status: afgekeurde primaire waterkering. De Markermeerdijk werd al in 2006 afgekeurd omdat deze bij extreme omstandigheden niet voldoende stabiel zou zijn. (Dat zijn omstandigheden die zich eens in de 10.000 jaar kunnen voordoen, waarbij als gevolg van extreem weer wekenlang een sterk verhoogd waterpeil tegen de dijk staat, KS). De recente satellietmetingen van de Markermeerdijk, waaruit juist wel een grote stabiliteit blijkt, zijn dus wel relevant.

Verder is van belang of die extreme situatie in het weer en de waterafvoeren zich echt kan voordoen. Daarover hebben we uitgebreid contact gehad met het KNMI. Daaruit is naar voren gekomen dat die omstandigheden zich nog nooit hebben voorgedaan en dat het niet waarschijnlijk is dat ze zich voor zullen doen, maar dat het theoretisch gesproken niet geheel onmogelijk is. Daar hebben wij van de Zuyderzeedijk Alliantie ons dus bij neergelegd.’

Hoe beoordeelt u de stand van zaken op dit moment?

‘Het is een lastige situatie voor het hoogheemraadschap, want zij werken in feite in opdracht van Rijkswaterstaat. Het hoogheemraadschap heeft geprobeerd zijn werk zeer serieus op te vatten. Omdat we nogal laat betrokken zijn geraakt, lijkt het soms of de Zuyderzeedijk Alliantie bestaat uit “niet in mijn achtertuin”-types, maar we hebben gewerkt met inbreng van veel experts. Dat wordt nu serieus genomen. Recent is minister Melanie Schultz van Haegen langs geweest en zij heeft opdracht gegeven aan Rijkswaterstaat om nu eerst een aantal zaken goed uit te zoeken. Het lijkt dat de toegepaste rekenmodellen voor de gewenste sterkte van de dijk niet kloppen. Inmiddels zijn er verbeterde modellen van het rekenmodel Plaxis. De nieuwste versies van dit geotechnisch rekenmiddel geven waarschijnlijk andere uitkomsten. Hiermee wordt bekeken hoe sterk de huidige dijken eigenlijk zijn, vooral hoe sterk de dijken op veen zijn. Dat kan blijken uit de proeven en metingen die inmiddels gedaan zijn. Een andere vraag is of met behulp van pompen in de Houtribdijk (net zoals die in de Afsluitdijk toegepast gaan worden) niet een belangrijk deel van de oplossing gevonden kan worden. Met andere woorden: kan die zeer uitzonderlijke toestand van wateroverlast die eens in de 10.000 jaar kan voorkomen niet worden aangepakt met pompen? Het moeten dan wel meerdere kleinere pompen zijn, zodat er geen probleem is als eentje het niet doet. Waarschijnlijk kan het werk aan de dijk (en de kosten) dan beperkt blijven tot onderhoud en lokale ingrepen.

Ik wil als bewoner van Waterland natuurlijk ook dat het veilig blijft. Maar als het cultuur-historisch erfgoed van die achthonderd jaar oude dijk onnodig voorgoed vernield zou worden, zou dat heel erg zonde zijn.’ ■

Lago di Kinsel

Het Kinselmeer ligt ten oosten van Durgerdam en ten oosten van Ransdorp (gemeente Amsterdam). Het ligt aan de IJsselmeerdijk (Uitdammerdijk) tussen Durgerdam en Uitdam en is ontstaan tijdens de Sint-Elisabethsvloed van 1421. De naam is ontleend aan twee dorpjes die hier vroeger in de buurt lagen, Grote en Kleine Keynsel. Bij de dijkdoorbraak van 1825 werd het Kinselmeer sterk vergroot. Rondom het Kinselmeer ligt een beschermd weidevogelgebied. Natuurorganisaties hebben boerengrond aangekocht, waardoor aan de rand van de hoofdstad een waardevol natuurgebied is ontstaan. Vanaf het Kinselmeer is het mogelijk met de boot via Ransdorp, Holysloot, Broek in Waterland en Monnickendam het IJsselmeer op te varen.

Aan het begin van de twintigste eeuw was er een zwembad gevestigd, genaamd De Badhoeve, op de plek waar tegenwoordig camping De Badhoeve' is gevestigd. Nu zijn er vier recreatieterreinen en één zeilvereniging.

Vroeger gingen veel Amsterdammers niet op vakantie vanwege geldgebrek. Als werd gevraagd waar ze hun vrije tijd doorbrachten, gingen ze steevast naar 'Lago di Kinsel' en 'Dimant' (Kinselmeer en Diemen).

Doorlaatbare elementen zonder 'torens.'

Haalbaarheid van doorlaatbare Houtribdijk

Het *plan* van Jan

Om het niet bij praten te laten maakte Jan Baron een plan voor een doorlaatbare Houtribdijk: verbetering van de ecologie door middel van een dijk met (bij extreme omstandigheden) afsluitbare kleppen: uitwisseling van water, micro-organismen, vissen en planten. IJsselmeerberichten vroeg Roel Posthoorn (Natuurmonumenten en projectleider van de Marker Wadden) en prof.dr.ir. Matthijs Kok (hoogleraar overstromingsrisico's TU Delft) om commentaar. Voorlopige conclusies: het is goed voor de ecologie, het hoeft niet onveilig te zijn, maar het kost geld.

Jan Baron, Adviseur bestuur IJsselmeervereniging

Illustraties: Anneke Schouten, studente Industrieel Vormgeven TU Delft

Doorlaatbare Houtribdijk als belangrijke aanvulling op Marker Wadden.

Na overleg met het bestuur van de IJsselmeervereniging heb ik een ontwerp gemaakt voor een doorlaatbare Houtribdijk die, bij extreme omstandigheden, afgesloten kan worden. Ik ben uitgegaan van doorstroomopeningen van circa 500 meter, bij elkaar dus 1 kilometer. Als een dergelijk ontwerp wordt uitgevoerd, wordt tegemoetgekomen aan de bezwaren die minister Schultz heeft genoemd in het laatste nummer van IJsselmeerberichten, waarin zij waarschuwde voor wateroverlast aan de kust van Noord-Holland. Andere bezwaren heeft zij niet aangegeven.

Doorlaatbare dijk

Doordat IJsselmeer en Markermeer geheel van elkaar gescheiden zijn, is de ecologie van vooral het Markermeer sterk verslechterd. Vrije migratie van micro-

organismen, vissen en planten is daardoor niet meer mogelijk. Ook is het IJsselmeer te helder en het Markermeer soms te troebel.

Een doorlaatbare Houtribdijk kost natuurlijk geld. Gelet op de vele miljarden die nu en in de nabije toekomst opgebracht moeten worden om de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen, gaat het in dit geval echter om een relatief klein bedrag.

Er wordt overigens niet alleen geld vrijgemaakt om de dijken te verstevigen, in toenemende mate worden ook investeringen gedaan om de natuur te verbeteren en om fouten te herstellen die in het verleden gemaakt zijn. Denk daarbij aan het terugbrengen van een meer natuurlijke overgang tussen zoet en zout water in Zeeland, waar de dijken in het kader van de Deltawerken ook erg rigoureuus zijn ontworpen en uitgevoerd.

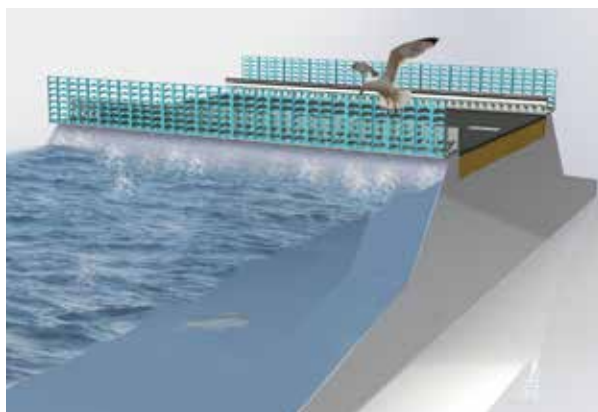
Vispassage

In ons eigen IJsselmeergebied is besloten een vispassage in de Afsluitdijk aan te brengen, wordt er visvriendelijk gespuid, is er inmiddels ook een vispassage bij Den Oever en op andere plaatsen worden experimenten gedaan met de zogenaamde zandmotor. Ook worden er tussen IJsselmeer en achterland vispassages met paaiplaatsen aangelegd en is in het Markermeer het plan Marker Wadden in uitvoering gebracht. Er is kortom een cultuuromslag ontstaan en daarin past zeker een doorlaatbare Houtribdijk.

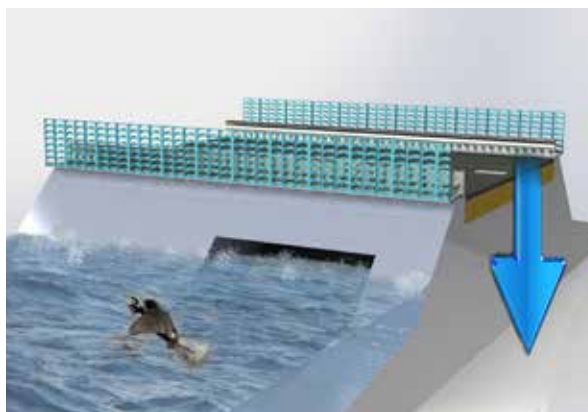
Ook in het *Wetenschappelijk Eindadvies ANT – IJsselmeergebied* van Deltares van 26 maart 2014 staat aangegeven dat een doorlaatbare Houtribdijk een alternatief kan zijn. Dit advies is overigens in samenwerking met Rijkswaterstaat tot stand gekomen.

Er komt dus steeds meer steun voor het idee om de Houtribdijk doorlaatbaar te maken.

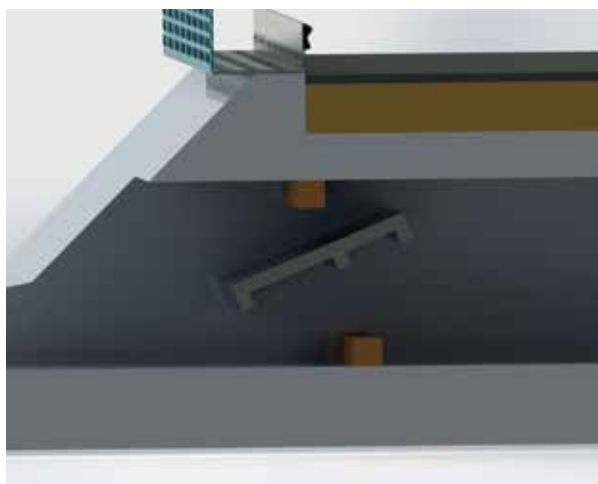
Als dat gebeurt, zal de ecologie van het Markermeer sterk verbeteren. Samen met alle andere maatregelen ontstaat er dan een situatie waarin je kunt spreken van herstel van de vrije migratie van water, micro-organis-

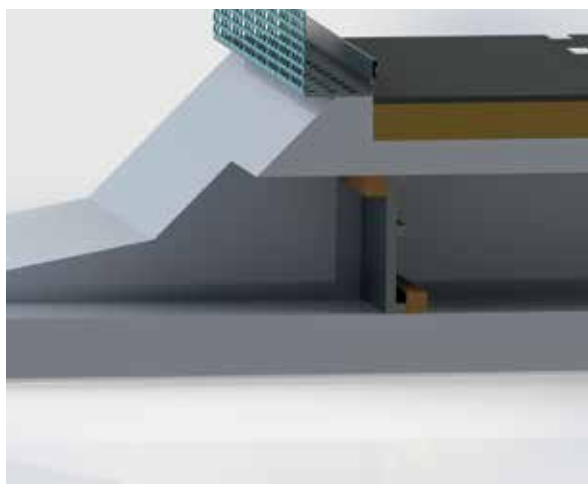
Gesloten dikelement bij extreem weer.

Open dikelement bij normale waterstand.

'Open'.

'Dichte klep'.

Jan Baron

men, vissen en planten. Het moet nog blijken of ook het overtollig slib uit het Markermeer zijn weg vindt naar de Waddenzee, maar de kans daarop moet zeker niet uitgesloten worden. Een doorlaatbare Houtribdijk is ook een onmisbare aanvulling op het plan Marker Wadden, omdat wateruitwisseling met het IJsselmeer een belangrijke bron van voedsel is voor het aan te leggen lagunegebied.

Risico bij storm

De tegenstanders van een doorlaatbare Houtribdijk zien er grote gevaren in.

Er is wel gezegd dat een veel te grote scheefstand van het water zou ontstaan als Markermeer en IJsselmeer weer verbonden zijn.

Dat wordt schromelijk overdreven. Wel bestaat het risico dat bij een lang doorstaande storm de waterstand bij de Noord-Hollandse kust gevaarlijk hoog kan worden in combinatie met een hoge IJsselafvoer en extreme getijdenbeweging in de Waddenzee.

Afsluitbare kleppen

Vandaar dat ik in het ontwerp in de doorlaatopeningen afsluitbare kleppen heb opgenomen. Daarbij ben ik er vanuit gegaan dat het systeem eenvoudig moet zijn en dat er gestuurd moet kunnen worden door natuurlijke processen.

Geen klassieke valdeuren die hoge constructies vergen.

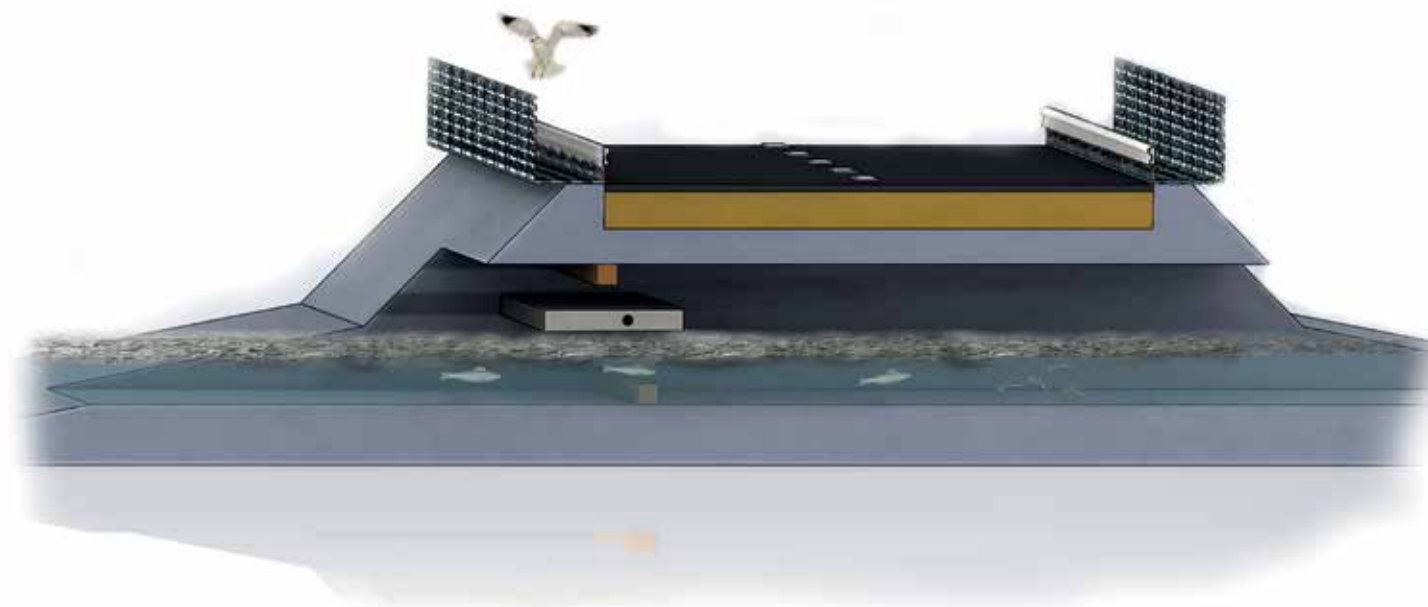
Ook ben ik er vanuit gegaan dat er geen dominante bouwwerken in de dijk moeten komen. Ik streef ernaar dat je van het mechaniek van enige afstand niets ziet, dus geen hoge heftorens zoals bij de spuisluizen bij Lelystad en Enkhuizen en in de Afsluitdijk. Deze overwegingen hebben mij ertoe gebracht een ontwerp te maken waarbij het mechaniek onzichtbaar in de dijk is aangebracht en waarbij de grote, imposante ruimtelijke werking van het IJsselmeergebied ongeschonden blijft. Geen hoge elementen in het centrum van het IJsselmeergebied.

De tekeningen maken dit duidelijk.

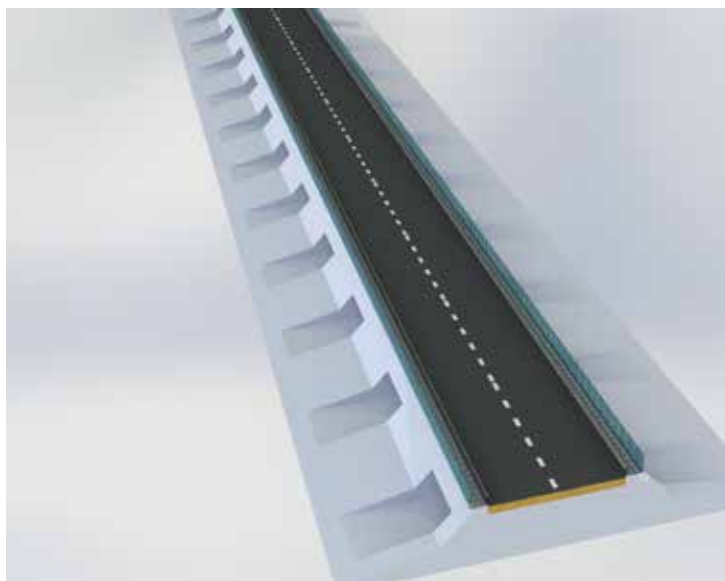
Tijdens de bouw moet het wegverkeer door kunnen gaan, zo was mijn uitgangspunt.

Daarnaast is het van belang dat de bescherming tegen hoog water in het Markermeer tijdens de bouw in stand blijft.

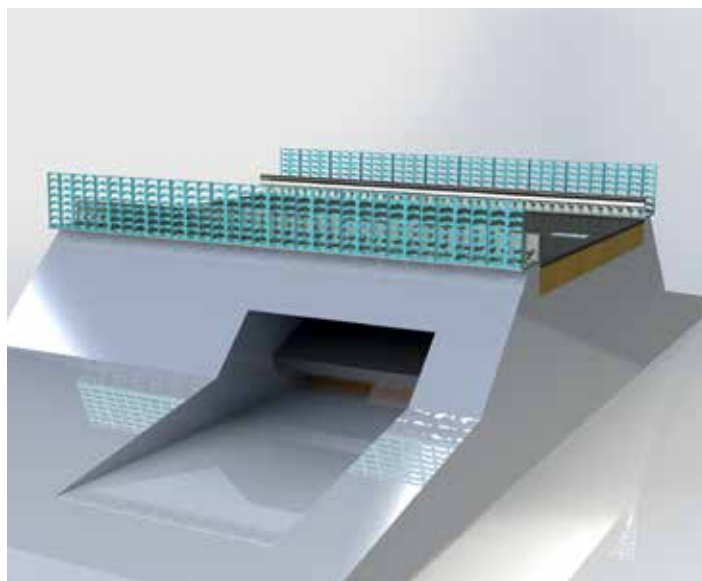
De kern van het ontwerp wordt gevormd door betonnen elementen met een tussenruimte van circa 50 meter op een bed van lichte stortsteen. Dat komt neer op tien elementen per doorstroomopening van circa 500 meter. Er komen dus twee van deze doorstroomopeningen, waarvan ik veronderstel dat de gezamenlijke breedte circa 1 kilometer bedraagt. Tezamen

Bij normale omstandigheden kunnen vissen, planten en micro-organismen vrijelijk door de dijk.

De vorm van de betonelementen zorgt voor een veilige situatie bij kruidend ijs.

met de bestaande spuisluizen bij Lelystad en Enkhuizen ontstaan vier flinke doorstroomopeningen.

Op de schuin weglappende delen van de elementen zullen stalen ijsbrekers geplaatst moeten worden om ijsschotsen te breken. Deze schuin oplopende ijsbrekers zullen de schotsen doen breken wanneer het ijs gaat kruien. De gebroken schotsen kunnen dan zonder meer de doorstroomopeningen passeren. Deze ijsbrekers zijn

tevens geplaatst bij de vuurtoren van Marken en doen hun werk uitstekend. Bij ijsgang zullen de kleppen horizontaal moeten staan om schade door ophopend ijs te voorkomen.

Als dit plan gerealiseerd wordt, is een fout uit het verleden, namelijk de compartimentering van het IJsselmeer, ongedaan gemaakt. ■

'Open of doorlaatbare dijken zijn voor de *veiligheid* geen probleem'

Matthijs Kok is aan de TU Delft hoogleraar waterveiligheid of *flood risk* – 'Wordt niet uitgesproken als flut risk', zegt hij lachend. Ook is hij partner van adviesbureau HKV, waar hij zich al twintig jaar toelegt op het verzamelen van informatie over waterveiligheid en overstromingsrisico's. Herstel van de estuariumnatuur in het IJsselmeer hoeft voor de veiligheid geen probleem te zijn – ook niet met de strengere normen – mits je de risico's goed in kaart brengt en passende maatregelen treft, vindt Kok.

Jeroen Determan en Kees Schouten

We spreken Matthijs Kok 's middags in Lelystad, waar het hoofdkantoor van HKV is gevestigd. Hij heeft die ochtend lesgegeven aan medewerkers van een waterschap over – u raadt het al – waterveiligheid en veilige dijken. Nadat we ons laatste boekje *Omzien naar onze binnenzee* aan hem cadeau hebben gedaan, beginnen we met het interview.

Is herstel van de estuariumnatuur in het IJsselmeergebied nog wel een optie?

'Tsja, dat is een kwestie van eco-engineering en het heeft meer te maken met het noodzakelijke behoud van het zoete water. Als er maar goed over wordt nagedacht, hoeft het voor de veiligheid geen probleem te zijn. Zelfs niet voor de Afsluitdijk. Er kunnen zich extreme situaties voordoen door veel neerslag en hoge waterafvoer van de IJssel, door harde wind waardoor watervlakten worden opgestuwd en ook door langdurige extreem hoge getijdenstand. Daar moet je goed naar kijken en er iets op vinden, of het risico weloverwogen voor lief nemen. Dat houdt in: een goede norm hanteren. Die normen zijn de laatste tijd wel wat strenger geworden, omdat een overstroming veel meer schade veroorzaakt dan pakweg vijftig jaar geleden.

'Dat spreek je niet uit als flut risk.'

Na de Katrinaramp In New Orleans ben ik daar uitgenodigd om te onderzoeken door welke mechanismen de dijken daar gefaald hebben. Er zijn daar destijds risico's genomen die hier in Nederland niet geaccepteerd zouden worden. Bij het afwegen van die risico's spelen vaak lokale belangen en het is ook wel makkelijk om er niet al te streng naar te kijken. Ik ben er erg voor om onze strenge Nederlandse maatstaven op dit gebied goed in stand te houden, gelet op de onvoorstelbare gevolgen die een overstroming kan hebben.

Ik denk dat waterveiligheid en natuurherstel goed te combineren zijn, maar dan wel op basis van praktisch onderzoek. Een opening in de Afsluitdijk, zoals met bijvoorbeeld de Vismigratierivier, kan een heel goede oplossing zijn als over alles maar goed is nagedacht. Het moet tenslotte wel werken zoals we dat voor ogen hebben. Weten de vissen bijvoorbeeld dat er een opening in de dijk voor hen is? Zoiets moet van tevoren goed onderzocht worden: met eco-engineering en niet met wensdenken!

De IJsselmeervereniging is warm voorstander van openingen in de Houtribdijk om daarmee de compartimentering van de natuur van het IJsselmeergebied te doorbreken.

Wij laten het plan zien dat Jan Baron (oud-bestuurslid en adviseur van de IJsselmeervereniging) hiervoor maakte – zie 'Het plan van Jan' – en we vragen Matthijs Kok of dit wel veilig kan.

'Bij extreme windomstandigheden is bij een opening van zo'n 2 kilometer een flinke "scheefstand" door opwaaiing te verwachten. Dan moeten de dijken langs bijvoorbeeld Flevoland en NOP hiervoor worden aangepast. Sinds de periode vóór de Houtribdijk, of toen deze nog niet dicht was, zijn de normen hiervoor wel verhoogd, bijvoorbeeld in het kader van het Delta-programma.

Doorlaatopeningen met kleppen, die bij extreem weer dicht kunnen, kunnen een goede oplossing zijn. Dat kost natuurlijk een paar centen. Het moet wel een rij kleppen zijn, dat is veiliger, want als er één het dan een keer niet doet, is dat geen probleem. Bij de TU Delft wordt door Jorine Vink in het kader van haar afstudeerproject een studie gedaan naar de gevolgen van een open Houtribdijk. Daarbij is ook professor Frits Palmboom (hoogleraar stedenbouwkundig ontwerpen, Van Eesteren leerstoel TU Delft) betrokken. Als het goed is weten we binnenkort meer over de gevolgen van een open Houtribdijk. In zijn algemeenheid moeten natuur,

landschap en waterveiligheid integraal worden afgewogen. Dat is juist van belang omdat de normen zijn verhoogd als gevolg van de klimaatontwikkelingen. Over het algemeen gebeurt dat in Nederland best goed, maar het kan altijd beter, vooral met nieuwe kennis en nieuwe oplossingen.' ■

HKV

Matthijs Kok begon zijn watercarrière bij het Waterloopkundig Laboratorium in de Noordoostpolder. Nu is hij naast hoogleraar ook partner van adviesbureau HKV, dat hoogwaardige onderzoek- en adviesdiensten en producten verzorgt op het gebied van waterbeheer en veiligheid. Het bureau is internationaal actief in onder meer Ghana, Mozambique en de VS. In Nederland is HKV nauw betrokken bij de ontwikkeling van het Deltaprogramma. Naast het doen van onderzoek is een belangrijke taak van het bureau volgens Kok ook om de verkregen kennis en informatie goed te 'vertellen' met het oog op het tot stand komen van goede besluitvorming. Als voorbeeld geeft hij de waterveiligheids-app die HKV ontwikkelde en waarmee iedere Nederlander kan zien waar in zijn omgeving de mogelijke wateronveiligheid vandaan komt.

Nederland ligt aan het *zoetwaterinfuus* van het IJsselmeer

Jan Baron, adviseur van de IJsselmeervereniging, heeft een plan ontwikkeld voor openingen in de Houtribdijk. We leggen het voor aan Roel Posthoorn, vertegenwoordiger van Natuurmonumenten in Stichting Het Blauwe Hart en geestelijk vader van de Marker Wadden. Volgens Posthoorn is een meer open Houtribdijk nog makkelijker te realiseren. 'Zet de sluizen in deze dijk eens vaker open.'

Kees Schouten en Angèle Steentjes

Op een zonnige junimiddag praten redactie IJsselmeerberichten en Jan Baron (adviseur IJsselmeervereniging) met Roel Posthoorn over openingen in dijken, over sluizen, slib en de Marker Wadden. Roel Posthoorn is projectleider Marker Wadden bij Natuurmonumenten en heeft zich daarnaast ingezet om de Haringvlietsluizen permanent op 'een kier' te zetten. Vanaf 2018 gaat dit gebeuren. Posthoorn: 'Het is het terugkerende thema in

mijn leven: een beetje bijsturen en rechtzetten van het teveel aan banden leggen van de natuur.' De 'kier' is niet voldoende om het getij terug te krijgen, maar biedt vissen wel de mogelijkheid het Haringvliet in en uit te zwemmen. 'Als de sluis op een kier staat, gaan wij zorgvuldig monitoren hoe de vispopulatie hierdoor wordt beïnvloed.' Schouten vraagt Posthoorn of Natuurmonumenten zich ook bij het IJsselmeer gaat inzetten om het

estuarium enigszins te herstellen. De situatie is daar veel gecompliceerder, aldus Posthoorn, omdat rond het IJsselmeer veel meer belangen spelen. 'Voor de veiligheid is wel een oplossing te vinden. Het IJsselmeer is echter het zoetwaterinfuus van Nederland, veel partijen zijn afhankelijk van dit zoete water. Dat vindt Natuurmonumenten niet goed, we hebben liever dat er minder water wordt weggepompt en dat wij minder afhankelijk worden van het IJsselmeer.' Ook bemerkte Posthoorn bij het Haringvliet dat als water langer zoet is, zich daar ook natuurbelangen ontwikkelen. 'Het weer terugbrengen naar de vroegere zoute of brakke situatie levert niet alleen voordelen op, er zijn ook nadelen. De zoetwater-natuur die zich in het IJsselmeergebied heeft ontwikkeld, zou deels weer verdwijnen bij zo'n estuarium.'

Markermeer

Het herstel van het contact tussen het IJsselmeer en Markermeer is een ander verhaal, aldus Posthoorn. Dit is beter haalbaar, omdat het al-

leen over zoet water gaat. Hij denkt dat dit het Markermeer ten goede zou komen, omdat het water van het IJsselmeer voedselrijker is dan dat van het Markermeer. Posthoorn heeft het plan voor de Houtribdijk van Baron bekeken. 'Hoe goed een plan voor openingen in deze dijk ook is, het zal altijd heel kostbaar zijn. De Nederlandse dijken zijn goed ingenieurswerk en het kost altijd veel geld om daar een gat in te maken.'

Een veel gemakkelijker oplossing zou zijn om de sluizen in de Houtribdijk regelmatig open te zetten, aldus Posthoorn. Schouten en Baron vallen hem bij. Het is voor hen ook een raadsel waarom deze meestal potdicht zitten. Schouten: 'Onlangs werd mij verteld dat de sluiswachters lange tijd vaak uit de voormalige visserijwereld van het IJsselmeer afkomstig waren. Zij lieten de sluizen iets langer open voor de vis. De huidige beheerders voeren alleen de instructies uit en hebben weinig gevoel voor het leven en de behoeften van de vis in het Markermeer.'

Geen van de drie heren ziet de veiligheid in gevaar komen als de sluizen langer en vaker opengaan. Baron: 'Die scheefstand in het water, waarbij bij storm het water in een deel van het IJsselmeer hoger staat dan in een ander deel, was er ook voordat in 1976 de Houtribdijk werd gesloten en dat gaf toen ook geen problemen.'

Slib

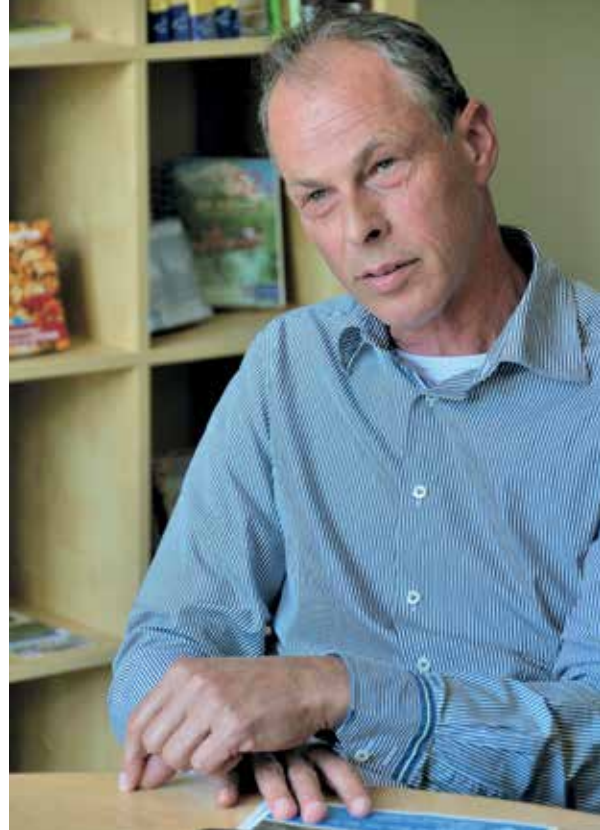
Posthoorn is van mening dat een opener Houtribdijk vooral de situatie voor de vis verbetert. Een ander groot probleem in het Markermeer is echter het slib. 'Het is een wonderlijk systeem: er ligt een sliblaag op de bodem en daaronder ligt een laag fosfaat. Er is echter amper interactie tussen het water en de bodem. Bij het plan voor de Houtribdijk zijn de openingen te

klein om het slib weg te krijgen. Zelfs al stroomt het slib naar het IJsselmeer, dan blijft het daar, omdat het vanwege de Afsluitdijk niet naar de Waddenzee kan.'

Met de Marker Wadden wordt wel een begin gemaakt met de oplossing van het probleem van de matige ecologie van het Markermeer, aldus Posthoorn. De eilanden worden aangelegd met het slib van de bodem van het Markermeer en er ontstaan weer natuurlijke oevers die naar verwachting gaan zorgen voor meer voedsel in het water. Dat verbetert de ecologische situatie. Baron: 'De oorzaak van het ontstaan van de sliblaag haal je echter niet weg.' Schouten voegt hieraan toe dat volgens onderzoeksbureau Deltares de Marker Wadden alleen ook geen oplossing zijn voor de slechte ecologische situatie in het Markermeer. Posthoorn beaamt dit. 'Leg Rijkswaterstaat dan de vraag eens voor waarom die sluizen zo dicht blijven', zegt hij.

Weidsheid

Schouten en Baron zeggen dat er binnen de IJsselmeervereniging nogal wat weerstand bestaat tegen de Marker Wadden. Een aantal leden vindt dat hiermee de weidsheid van het Markermeer wordt aangetast. Posthoorn benadrukt dat ook hij het Markermeer met zijn weidsheid en licht prachtig vindt. Alleen zijn er maar weinig mensen die het Markermeer kennen, omdat er geen natuurlijke oevers zijn om te recreëren. Dit punt heeft ook de IJsselmeervereniging regelmatig aangekaart. Posthoorn: 'In de Marker Wadden zijn kleine havens gepland waar recreanten kunnen aanleggen en er worden natuurlijke oevers gecreëerd waar je kunt genieten van de ruimtelijke beleving van het Markermeer.' Verstoren deze eilanden nu juist niet de weidsheid, vragen Schouten en Baron aan Posthoorn. 'Wat de

Posthoorn: 'Er zijn zeker geen restaurants of hotels gepland op de Marker Wadden.'

weidsheid van het IJsselmeer en Markermeer echt bedreigt, zijn de grootschalige windmolenparken. De Marker Wadden komen maar een klein deel boven het water uit.' Baron voegt eraan toe dat in de IJsselmeervereniging ook de vrees leeft dat de Marker Wadden primair een recreatiebestemming worden. Posthoorn denkt van niet. 'Dat is absoluut niet de intentie van Natuurmonumenten en daarom zijn er geen restaurants of hotels gepland op de Marker Wadden.'

Niet onwrikbaar

Ondertussen is met de aanleg van het eerste eiland van de Marker Wadden begonnen. Posthoorn benadrukt dat de Marker Wadden geen onwrikbaar ontwerp zijn. 'Wij beginnen klein en houden het verloop van de werkzaamheden en de reactie van de natuur in de gaten. Blijkt tijdens de aanleg dat andere oplossingen beter zijn, dan proberen wij daarop over te stappen.' ■

Vogels kijken rond het IJsselmeer

Het grondelen (op de kop grazen) van de kleine zwanen. Arctische broedvogels die als Scandinavië dichtvriest hier in 'wolken' naartoe vliegen en komen overwinteren. Grote aantallen inheemse zwanen en ganzen voor de kust van Gaasterland. Broedende vogels in het voorjaar op het nieuwe natuureiland De Kreukel en bij Den Oever. Waanzinnige aantallen nonnetjes en toppereenden. Aan de oevers van het IJsselmeer is in voor- en najaar voor de vogelaar veel te observeren. Maar waar moet je zijn om het allemaal te kunnen beleven? Lars Soerinnk van Vogelbescherming Nederland was zo vriendelijk om met zijn collega's de favoriete plekken op de kaart te zetten. Een korte verkenning.

Frans de Nooij (met dank aan Vogelbescherming Nederland)

Afbeelding: Anneke Schouten

Op zoek naar de hotspots beginnen wij bij Den Oever en zakken we af naar het zuiden langs de dijk van de Wieringermeer. Dit gebied is vooral in het voorjaar interessant vanwege de broedende vogels. Dan is er de vooroever bij Andijk, richting Enkhuizen. Door de brede rietkragen zijn hier veel rietvogels. Het hele gebied, ook binnendijs, is trouwens een mooie bestemming voor wandelen en fietsen en het speuren naar weidevogels.

De Kreupel

Vanuit Enkhuizen kun je zo nu en dan per boot (zie Fogol.nl en Sovon.nl) op excursie naar De Kreupel varen om daar de vogels te zien. Op De Kreupel – op geen enkele landkaart nog te vinden – verzamelen zich broedvogels in het voorjaar en trekvogels in het najaar; zoals in het najaar duizenden zwarte sterns uit Polen, Duitsland en de Baltische staten, om door te trekken naar Afrika voordat de winter invalt. De Kreupel is ook populair als overwinteringsgebied voor tienduizenden toppereenden. In de zomer vind je er de grootste visdief- en kokmeeuwkolonie van Nederland en de grootste kolonie

grondbroedende aalscholvers. Halverwege de Houtribdijk, waarop natuurlijk nooit windmolens mogen komen, is een aalscholverkolonie. Bij Lelystad kun je het rijke vogelgebied van de Oostvaarderplassen bezoeken. Zij het dat dit vooral kan van 'buitenaf', via de zogenaamde Vogelboulevard, de dijk rondom het gebied. Wel zijn er via het mooie nieuwe Buitencentrum van Staatsbosbeheer beperkte mogelijkheden om het natte vogelgebied beter te leren kennen. Aalscholverkolonies en lepelaars zijn er volop in de Oostvaarderplassen en natuurlijk de zeearend, die zelfs al broedt op het baggerdepot in het Ketelmeer. De Oostvaarderplassen zijn een van de belangrijkste broedgebieden voor lepelaars in West-Europa en het thuis van een van de grootste aalscholverkolonies en van veel roofvogels.

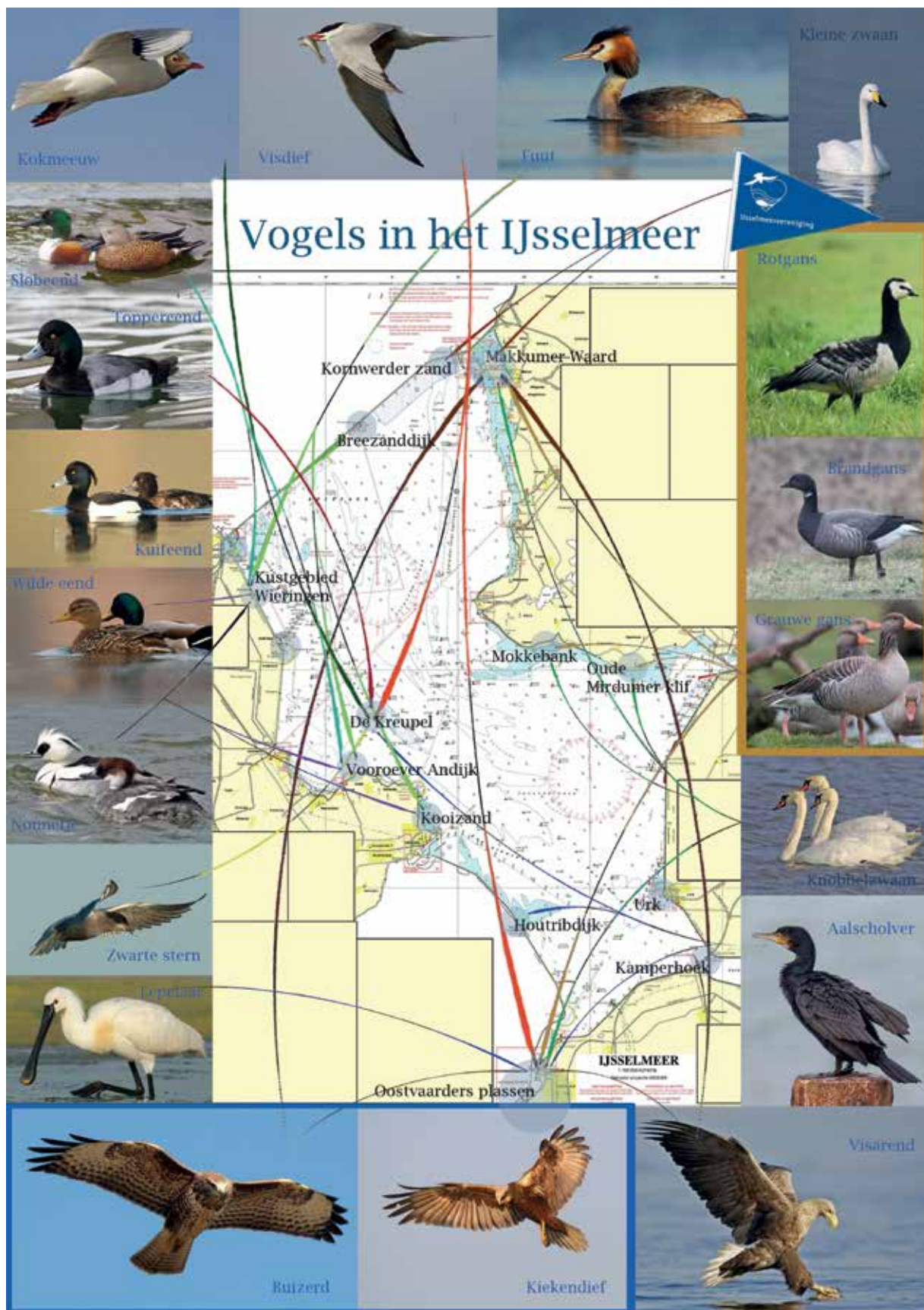
Wolken futen

Via Lelystad bereik je Kamperhoek aan de zuidoever van de Ketelbrug, waar een vogelkijkhut is, die als je geluk hebt zicht geeft op het nest van de zeearend in het Ketelmeer. Die nestelt overigens nu ook

in het Lauwersmeer en in de Biesbosch. Het hooggelegen Urk is in voor- en najaar een goede plek om de vogeltrek te 'spotten'.

In Zuidwest-Friesland is het zicht vanaf de hoge kust bij het Mirdumer Klif erg boeiend. Zwanen en ganzen bepalen hier het beeld. Verderop richting Stavoren is er de vogelkijkhut de Mokkebank. Richting Afsluitdijk vinden we mooie uitkijkpunten bij de Makkumer Zuidvaart in het gebied van het Fryske Gea, bij Kornwerderzand en bij het monument op de Afsluitdijk. Daar vooral 'wolken' futen die als langgerekte torpedo's door het water schieten op zoek naar vis. Als je meer wilt weten over een bepaalde vogel, zoek dan op Vogelbescherming/aantal en trend. Daar vind je een foto en een verslag over de stand. ■

Het is de bedoeling deze vogelkijktips in meer uitgewerkte vorm op de website van de IJsselmeervereniging te plaatsen. Graag ontvang ik (Frans de Nooij) daarom tips en suggesties, vooral voor het Markermeer en de Randmeren. Mail naar: nooij-f@zonnet.nl.

Markermeerdijsen: versterken en pompen?

'Een stelletje bureaucraten' noemde Jort Kelder het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) in een actiedocumentaire van bewoners tegen de dijkversterkingsplannen van HHNK. Daarna verscheen het artikel in IJsselmeerberichten I 'Deltaprogramma versoepelt eisen, hoogheemraadschap blijft star'. Het hoogheemraadschap was daar niet gelukkig mee, omdat het niet de gelegenheid was geboden zijn eigen mening in te brengen. Dat maken we goed met een interview met Renie Hylkema en Hester Faber, beiden werkzaam voor het hoogheemraadschap en belast met respectievelijk communicatie en omgevingsmanagement van het project versterking Markermeerdijsen.

Soemini Kasanmoentalib en Kees Schouten; foto's HHNK en Kees Schouten

Jullie hadden vooral bezwaar tegen het beeld in IJsselmeerberichten dat de versterking van de Markermeerdijken volgens de Deltacommissaris in 2017 overbodig zou zijn. Met als reden dat de eisen aan de Markermeerdijk zouden worden versoepeld. 'Het Deltaprogramma heeft tot doel Nederland veiliger te maken en gaat uit van een andere veiligheidsbenadering. Het kijkt in tijd veel verder, bijvoorbeeld naar de voortgaande zeespiegelstijging. Het hoogheemraadschap staat voor de wettelijke taak de waterveiligheid voor de inwoners van zijn gebied te garanderen. In 2006 werd vastgesteld dat de Mar-

kermeerdijk van Hoorn tot Durgerdam als primaire waterkering niet meer veilig genoeg is. De dijken zijn onvoldoende stabiel om de ruim 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland te beschermen tegen overstromingen. Het hoogheemraadschap versterkt daarom ruim 33 kilometer dijk. Wij streven naar een veilige dijk met zo min mogelijk schade aan landschap en natuur, waarbij de plannenmakerij zo goed mogelijk met de direct belanghebbenden wordt besproken. Voor dat laatste is er sinds 2008 al een zogenoemde Adviesgroep ingesteld, waarin vertegenwoordigers van belangengroepen zitting hebben. Dat zijn dorpsraden, ondernemersorganisaties, land- en tuinbouworganisaties en natuur- en landschapsorganisaties zoals Het Blauwe Hart. Eenvoudig is de opgave niet. Naast de vele belangen is de dijk een geliefd provinciaal monument. Daarom kijken bewoners kritisch mee. Vooral de stabiliteit van de dijk is onvoldoende als er lang hoogwater tegenaan staat. Dan heeft het hoogheemraadschap de wettelijke taak daar serieus iets aan te doen. Ook de deltacommissaris Wim Kuijken heeft dat onlangs nog eens duidelijk bevestigd.'

Wij hebben gehoord dat de leden van de Adviesgroep vroegtijdig en heel volledig worden geïnformeerd, maar dat ze daar vervolgens met niemand over mogen spreken. Hoe zit dat?
Hylkema: 'Natuurlijk mogen de leden van de Adviesgroep alles met hun achterban bespreken. Het zou heel

Stabiliteitsproef van een veendijk.

'Jort Kelder heeft het mis'

Dat zegt Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier over zijn theorie over de waker-, slaper- en dromerdijk als het gaat om de dijkversterkingsplannen. Jort Kelder stelt in een actiedocumentaire dat de Markermeerdijk slechts de 'dromerdijk' is die in allerlaatste instantie nog een rol in de waterveiligheid zou spelen: 'De Houtribdijk en ook de stoere Afsluitdijk, respectievelijk de slaper- en de wakerdijk, zorgen echt voor de veiligheid.'

Volgens Hester Faber van het hoogheemraadschap is dat niet juist: 'De Markermeerdijk is de primaire waterkering en dus in de termen van Jort Kelder de "wakerdijk". Het Markermeer is als "buitenwater" gedefinieerd. De Afsluitdijk is een dam en geen dijk met het karakter van een stormvloedkering en heeft dus geen taak als primaire waterkering.'

gek zijn als dat verboden was. De Adviesgroep is er juist voor transparantie en betrokkenheid van bewoners. Er is echter wel een afspraak dat concepten van stukken door de leden van de Adviesgroep niet gepubliceerd mogen worden of op een website geplaatst. Dit ter voorkoming van misverstanden over de status van die stukken. Onze wens is om als het maar even kan heel open te communiceren met alle belanghebbenden. We nemen hen zeer serieus. Een goed voorbeeld hiervan is het onderzoek naar de stabiliteit van "Dijken op Veen" en het onderzoek naar de inzet van pompen. Dat gebeurt naar aanleiding van de voorstellen van Adviesgroepleden; die hebben we overgenomen en spelen nu een belangrijke rol in de plannen."

Pompen

De afgelopen maanden is op verzoek van bewoners een onderzoek gestart of pompen in de Houtribdijk kunnen bijdragen aan minder dijkversterking.

Faber: 'Op verzoek van bewoners en belanghebben-

den ("de omgeving") is het ministerie van Infrastructuur en Milieu gestart met dit onderzoek, samen met Rijkswaterstaat, HHNK, bewoners langs de dijk en tal van experts. We weten onvoldoende of pompen een bijdrage kunnen leveren aan versterking. Het is daarom goed dat we dit onderzoek doen. Als dit leidt tot minder dijkversterking, dan is dat belangrijke winst. In september 2015 zijn de resultaten bekend. Dan neemt minister Schultz een besluit hoe hiermee om te gaan. Daarnaast lopen meer onderzoeken. Zoals het eerdergenoemde "Dijken op Veen", dat rekening houdt met de sterkte van veen onder dijken, en een onderzoek naar de effecten van de nieuwe normen waterveiligheid die in 2017 van kracht worden."

Gekke vraag misschien, maar waarom is er niet eerder onderzoek gedaan of pompen het versterken van de dijk misschien overbodig maakt?

Faber: 'Er is door het Deltaprogramma op hoofdlijnen naar pompen als oplossing gekeken voor het hele watersysteem van het IJssel- en Markermeer. Het beleidsuitgangspunt is spuien waar het kan en pompen waar het moet. Toch is niet eerder heel expliciet gekeken wat de rol van pompen in relatie tot de versterking van de Markermeerdijken kan zijn. Het is goed dat dit nu wel gebeurt. Als dit leidt tot minder versterking, zijn wij daar blij mee.'

Waar gaat het onderzoek precies over?

Faber: 'Het pompenonderzoek houdt rekening met de factoren waarmee hoog water in het Markermeer tot stand komt. Wind en water hebben de grootste invloed op het waterpeil. Neerslag heeft een directe invloed op het peil van het Markermeer. Het Markermeer staat in verbinding met het omliggende water, waardoor het waterpeil beïnvloed wordt. Verder is het peil gekoppeld aan het IJsselmeer. Als het water in het IJsselmeer hoog staat, stijgt het Markermeer mee.

Bij extreme weersomstandigheden is het denkbaar dat er minder water vanuit het IJsselmeer naar de Waddenzee gespuid kan worden. In dit soort situaties kunnen problemen ontstaan bij de Markermeerdijken, aangezien de hoge waterstanden te lang tegen de dijk aandrukken. Voor sommige delen van de dijk worden de problemen ook veroorzaakt bij een stevige noordoosten wind, die zorgt dat golven tegen de dijk oprollen.

In de toekomst moet rekening gehouden worden met meer neerslag, waardoor de pompcapaciteit op de Houtribdijk ook moet toenemen. Tot slot kan een effect van pompen op de Houtribdijk alleen optreden als de pompcapaciteit op de Afsluitdijk ook in gelijke mate toeneemt, omdat je wilt voorkomen dat het probleem

wordt afgewenteld op het IJsselmeer en de dijken die daaraan grenzen. Het is dus duidelijk dat het onderzoek naar pompen op de Houtribdijk in een groter geheel geplaatst moet worden van afhankelijke watersystemen in Nederland.

De cruciale vraag die door het onderzoek naar pompen in de Houtribdijk beantwoord wordt, is welke mate van dijkversterking nodig blijft bij het plaatsen van pompen in de Houtribdijk en of dit opweegt tegen de kosten. Uit onderzoek blijkt dat hoe dan ook een zekere mate van dijkversterking nodig blijft. Ook bij normale waterstanden zijn er al stabiliteitsproblemen met de Markermeerdijken.'

Aanbesteding

Door het hoogheemraadschap werd er voor gekozen om in de laatste fase van planontwikkeling al een alliantie aan te gaan met een mogelijke aannemer. Heeft meepraten over de plannen nog wel zin als ondertussen de aanbesteding al loopt?

Faber legt uit dat het hoogheemraadschap graag met een toekomstige uitvoerder de plannen verder samen ontwikkelt, want het gaat om een project waar de nodige innovaties in zitten.

Verder wil het hoogheemraadschap graag een aannemer die goed overweg kan met draagvlak onder de belanghebbenden en die een goede relatie kan opbouwen bij de uitvoering van het werk. De aanneemsom speelt dus op dit moment geen rol in de selectie van de uitvoerder, maar de innovatieve kracht en draagvlakverwerving zijn de belangrijke keuzecriteria.

HHNK vormt dan later met die marktpartij een alliantie die het project gaat ontwerpen en uitvoeren.

Wij vragen ons nog af of het hoogheemraadschap wel zakelijk is opgewassen tegen zo'n uitvoerder in een alliantie, maar daarover maakt Faber zich geen zorgen. 'Voor deze samenwerking hebben we een helder begreind verdienmodel opgesteld, waarin maatschappelijk onaanvaardbare winstmarges zijn uitgesloten. We hebben duidelijke grenzen gesteld aan de mogelijke mate van winst én verlies.'

Groningse toestanden?

Er zijn veel dijkbewoners die zich zorgen maken over de gevolgen van de uitvoering van dijkversterkingsplannen zoals scheuren en verzakking of waardevermindering van de woningen. Is er wel voldoende gedacht aan compensatie voor mensen die schade lijden als gevolg van de uitvoering van de werkzaamheden en is er ook voldoende geld voor?

Hylkema en Faber: 'Daar is zeker aan gedacht en juist daarom is nu al een groot meetsysteem van "boutjes" en "peilbuizen" aangebracht op de plaatsen waar

Hester Faber en Renie Hylkema van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

eventueel schade aan gebouwen zou kunnen ontstaan. Zo kunnen we goed vaststellen of schades inderdaad door de werkzaamheden zijn veroorzaakt. Voordat de werkzaamheden gaan beginnen, zullen gebouwen die daarvoor in aanmerking komen ook nog allemaal worden "opgenomen". Wat dat betreft hebben we geleerd van de aanpak van de Zuiderdijk (tussen Enkhuizen en Hoorn) waar veel gesteggel is ontstaan over de schuldvraag van schades. Ook hebben we daar geleerd dat we dit soort plannen samen met de omgeving moeten ontwikkelen en uitvoeren." ■

Maatgevende omstandigheden

Bij een hoge waterstand in het Markermeer (1 meter boven NAP) gedurende een periode van vier tot vijf weken, veroorzaakt door extreme afvoer van de IJssel in het IJsselmeer en beperkte spui mogelijkheden door de Afsluitdijk, spreken we van maatgevende omstandigheden. Dit zijn de weerscondities waarbij de Markermeerdijken niet meer bestand zijn tegen de kracht van het water. Het gaat om extreme situaties met een kans van voorkomen van 1:10.000 per jaar. Dit is de wettelijke norm voor veilige dijken die is vastgesteld door het Rijk. Tijdens maatgevende omstandigheden komt er circa 400 m³/s water in het Markermeer.

Toerisme natuurlijk!

Column van Marten Bierman

Ook die prachtige televisiebeelden gezien van het Tour de France wielervedronk op de Oosterscheldedam in bedrjef? Die plaatjes van kolkende watermassa's waar de pedaalridders haaks overheen rijden zijn de hele wereld overgegaan. Dat is nog eens promotie en recreatie! En een correctie op het bestaande beeld dat we een volk zijn van alleen maar dichte dijken. Kortom, in een flits wordt voortschrijdend inzicht getoond. Zo bogen wij de omstreken afsluiting van een zeearm om naar een te openen en te sluiten dam. Iedereen tevreden.

Nou ja, bijna. Inmiddels zijn nieuwe denkers opgestaan die de hybride Oosterscheldedam maar 'stoffig' vinden en niet meer passend in het nieuwe adaptieve watermanagement. Waar we op zitten te wachten zijn nieuwe iconen, zo schrijven ze in publicaties die door

Rijkswaterstaat worden betaald. Iconen waarmee de negatieve effecten van de Deltawerken voor ecosystemen (deels) worden hersteld. Dat belooft wat voor de Afsluitdijk, die toevallig aan een grote onderhoudsbeurt toe is. Helaas wordt daar de stokoude methode gehanteerd: de dam dicht laten en veel meer pompen. De nieuwe visrivier zal het met een gaatje moeten doen. Zoutwatervrees heeft gewonnen.

Een gemiste kans die bij de Houtribdijk nog enigszins kan worden goedgehaakt. Een peilverschil van enkele centimeters aan weerskanten smeekt om een dijkdoorbraak en zou van Markermeer en IJsselmeer (weer) een geheel maken als zoete binnenzee. Een enorme kwaliteitssprong voor natuur en landschap, maar ook voor de visserij. Ons toekomstperspectief wordt door anderen een beetje overgenomen. Maar

FOTO S. JEROEN DEETMAN

'Bromsurfen' op het Markermeer.

helaas zal er meer bij worden gehaald. Ingrepen zullen betaald moeten worden. Wensdenken zal de kop weer opsteken zoals eerder gebeurde met het buitendijkse bouwen. Onder het motto 'Rood voor groen' werd destijds beweerd dat door afroaming van de grote ontwikkelwinsten van bouwen in natuurgebied daarna (of vooraf) de verbetering van de natuur kon worden bekostigd. Daar kwam niets van terecht. Gelukkig voor de natuur stortte de bouwmarkt in. Bovendien had er zo veel moeten worden gebouwd, ook aan infrastructuur, dat er meer natuur zou worden vernietigd dan er zou kunnen worden hersteld: projecten te water bleken verliesgevend. De nieuwe reddingsboei zal daarom recreatie en toerisme heten. In die branche gaan miljarden om, dus...

Als vereniging hebben we daarmee al negatieve

ervaring opgedaan. Oud-secretaris Jan Baron heeft zich menigmaal tegen de aanleg van een jachthaven moeten verzetten. Niet omdat we tegen jachthavens zijn, maar omdat in het kielzog van die haven voor een sluitende exploitatie de nodige vakantiewoningbouw nodig was, liefst het jaar rond te (ver)huren. Dat zal natuurlijk naar internationale schaal moeten worden getild. En dat doe je door nieuwe iconen te bedenken waar de wereld op afkomt. Vandaar dat geroep erom. Wereldwonderen moeten we bedenken. Tja, en dat staat op gespannen voet met de rust en ruimte die het IJsselmeergebied doet gedijen. Waar de natuur saaiheid nodig heeft, moet er avontuur geboden worden aan de verveelde wereldtoerist. Dat gaat wringen. Als het al lukt, zullen we straks dan ook verrast worden door nutteloze 'opleukideeën' met het argument dat het geld in het laatje brengt voor infra en natuurdoelen. Authentiek zoals de Oosterscheldedam is het dan niet meer. Er zit geen echt verhaal meer aan vast. Maar wereldtoerisme is behalve naar afgelegen oorden natuurlijk allang niet authentiek meer. Overal struikelt de toerist over selfie-verzamelande medetoeristen. Daarop inspelen is ook niet nieuw. 'Aha, een pannenkoekenhuis, dan kan de natuur niet ver meer zijn', zei bioloog Midas Dekkers eens. Zo houd je de mensen op een kluitje en houd je de natuur ongerept. Er is nog wel een argument om eerlijk waterstaatswerk te verkiezen boven iconen: massatoerisme vreet zijn eigen doelen op. Dat weten we al sinds mooieplekjeskenner dr. L. van Egeraat zijn geheimen prijs gaf. Ieder weekeinde daarna was het er zwart van de mensen en was er dus niets idyllisch meer aan. Til dat effect eens naar wereldschaal en huiver. De Amsterdamse binnenstad is bezig eraan ten onder te gaan.

In het najaar zal in het kader van de Van Eesteren leerstoel onder andere worden gesproken over het benutten van het IJsselmeergebied voor recreatie en toerisme. We zijn gewaarschuwd. Gelukkig zijn er straks ook nog echte iconen met een verhaal te bewonderen. Denk dan aan de mislukte Marker Wadden van Natuurmonumenten als monument van een tot inkeer gekomen natuurbeschermingsorganisatie, samengevoegd met de gedeeltelijk tot eilandenrijk afgegraven Houtribdijk. Ik verheug me nu al op de televisiebeelden van de marathon daarover... ■

Marten Bierman

Windturbines in aanbouw bij Urk

FOTO'S JEROEN DETERMAN